

SLOVENIJA

Uredništvo: Ljubljana, Wolfova ulica št. 12

Naročnina četrletno 15 Din,

za pol leta 30 Din,

za celo leto 60 Din.

Posamezne številke 1.50 Din.

Za inozemstvo celoletna naročnina 90 Din

Ljubljana, 6. oktobra 1933.

Upravništvo: Ljubljana, Wolfova ulica št. 12.

Poštočerkovni račun

Ljubljana št. 16.176

Rokopisov ne vračamo.

Oglasi po tarifu.

Tiska tiskarna Makso Hrovatin v Ljubljani.

Petar Skok et Comp. in naša šola

Kakor vidimo, gospodu romanistu tale naš malenkostni slovanski drobec, ki stoji na mrtvi straži južnega slovanstva in slovanstva sploh, niti toliko ne pomeni kakor zadnji dalmatski reprezentant, ki je pred dobrimi 25 leti umrl na otoku Krku in ki g. profesorju romanistike brez dvoma vsak dan vzbuja obžalovanje, zakaj ni še živ. Pa kaj bi, saj Slovenci imajo vendar svoj jezik, z zapiski že od desetega stoletja, pa imajo svojega »fajmoštra« Trubarja, pa bodo imeli svojega svetnika Slomška, pa so imeli avstrijske hofrate, pa so imeli avstrijskega ministra, ki mu je sam »presvitli« cesar pisal »Ljubi brat«. Kaj pa še hočejo? Saj če se združijo s križevčiki štaturi, bo to najboljši material. In bogami to prvo slavo po križevčikih štaturih bomo šli praznovati v Žumberak h grofom pod slamnato streho.

Pa nehamo se smejeti. Mimogrede naj samo še omenimo, da v omenjenem svojem sestavku g. profesor francoščine zahteva čist, naroden stil, ki naj ne pomeni ne romanskega ne nemškega stavka. On sam je sicer izšel iz nemške šole in da se mu ne bi videla, uporablja v pisavi francosko interpunkcijo.

Hvala Bogu, se je pa našel med Srbi preudaren in pošten naroden mož, ki je proti taki zlobodri, kakor bi jo rad med Slovane z napačnim pojmovanjem narodne enotnosti zamesil prof. Skok, nastopil prav po srbsko možato v belgrajski »Pravdi«. To je dr. Dragoljub Arandjelović, odlični srbski pravnik, univerzitetni profesor, ki obhaja svojo 60letnico in ki je pred 30 leti dajal v »Slovenskem jugu« trdne in pametne osnove pravilni ideologiji jugoslovanstva. Ta odlični srbski rodoljub, ki je bil tudi poslanec v srbski narodni skupščini v vseh najtežjih časih srbstva (1908—18), odklanja z vso odločnostjo zmedo pojmov, ki jo zagovarja zagrebški profesor Skok. Iz njegovega članka z dne 1. avgusta t. l., ki je bil 8. ozir. 10. avgusta ponatisnjen v »Hrv. straži« in »Slovencu«, navajamo dobesedno:

»Treba je v resnici energično delati na strojitvi jugoslovenske miselnosti, toda ne za ceno negacije srbstva, hrvaštva, slovenstva. Treba je delati na tem, da bodo vsi državljani te države, a najprej Srbi, Hrvati in Slovenci, dobri Jugoslovani, toda

prav tako tudi dobri Srbi, Hrvati in Slovenci. Kajti jugoslovanstvo je sinteza srbstva, hrvaštva, slovenstva, in tisti, ki je dober Srb, Hrvat in Slovenec, mora postati tudi dober Jugoslovian. Ako hočemo, da bomo dobri Jugoslovani, ne smemo prenehati biti dobri Srbi, Hrvati in Slovenci. Kdor hoče biti dober Jugoslovian, mora najprej postati dober Srb, Hrvat, Slovenec... Ni mogoče takoj uskočiti v Jugoslovane, vsaj tisti naši državljani tega ne morejo, ki so slovenskega porekla.

Je že tako. Slovenci imamo križe ne samo z gospodarstvom vsakdanjega življenja, ampak tudi po tisti plati, kjer bi morali iskati uteh in najti počitka po grobem dnevnem delu. Zadnje čase nam nagaja celo naša v narodu tako priljubljena in tako negovana šola.

Kar pogledimo ljudsko šolstvo. Sicer je res, da je številka 13 pri nas slabo zapisana. Že vsega spoštovanja vredni in prerano pokojni naš ljubljanski župan Emil Leon ni hotel pri Roži nikoli sesti za mizo, če bi bil moral biti za trinajstega. Mož se je obrnil, pa odšel. Da je imel pred to cifro opravičen strah, nam je pokazal 13. kongres učiteljev osnovnih šol Jugoslavije v Ljubljani. Človek že ne ve, v kakšnem jeziku so se ti ljudje pogovarjali. Kajti drug na drugega se izgovarjajo in trdijo, da kaj takega niso nikoli govorili. Bogami, kako naj človek tako kunštnim ljudem zaupa svojega otroka. Saj ne veš, ali ga bo doma še rodna mati razumela.

Smo že pri srednji šoli. Pa smo brali v belgrajski »Pravdi« 25. julija 1933, da je odposlanec ministrstva prosvete, ki je prišel letos na ljubljansko humanistično gimnazijo za nadzornika pri maturi, v svojem poročilu naglašal, da manjka v ustroju naše srednje šole ostra »maršruta«, s katero naj bi se določilo, kako je treba predavati posamezne predmete. Temu gospodu očitno učne knjige ne zaležejo. Ta gospod, dr. Peter Skok, je v Zagrebu vseučiliški profesor, a po svojem strokovnem čehu romanist. Kakšna bi bila ta maršruta, ki si jo zamišlja g. Skok (ki je potomec graničarjev in vse kaže, da je šla njegova pot res po maršruti, ki mu je menda v krvi), smo lahko zvedeli iz božične številke zagrebških »Novosti« 1. 1932. Tam je profesor Skok romanist napisal članek pod naslovom

»Lingvističke zasluge Iliraca«. V tem članku beremo:

»Korak Ilircev, da proglase naše centralno narčje za književni jezik je v prvem redu delo velikega samozatajevanja ljudi, ki so izšli iz Hrvaškega Zagorja. Obenem pa je tudi znak velike politične pronicavosti, ki je bila velike važnosti za naše duhovno zedinjenje. Njihova odločitev je pokazala pot, po kateri mora iti naše zedinjenje. Njihova odločitev je namreč jasno povedala Hrvatom, da mora iti smer zedinjenja od severa proti vzhodu in jugu, nikakor pa ne obratno, od vzhoda proti romansko-germanskem zapadu, ki se upira slovanski miselnosti.

Slovensko odstopanje (!) od ilirske smeri in trdovratno vztrajanje na lastni »šprahi« (ta izraz rabi univ. prof. dr. Peter Skok!) ni v bistvu nič drugega kakor kranjsko-alpinska omejenost pogleda, ki na splošno označuje nemško-alpinski tip mišljenja.

Ali ne moremo pozabiti našega srbskega jezika in ga imenovati jugoslovenskega. Tudi Švicarji niso jezikov, ki jih govore, imenovali švicarski, temveč jih še nadalje imenujejo nemškega, francoskega, italijanskega, pa tudi valonski Belgijci ne imenujejo svojega jezika belgijski niti valonski, temveč francoski. Mi imamo in moramo imeti še naprej svojo srbsko književnost, kakor imajo Hrvati svojo hrvaško, a Slovenci svojo slovensko, katere vse tri tvorijo jugoslovensko književnost.

Mislimo, da so te možate besede dovolj. Nič drugega ni bilo treba povedati Slovencu na 13. kongresu učiteljev v Ljubljani in nič drugega nimamo za univerzitetnega profesorja Skoka. Imamo pa skromno željo, naj bi naši srednješolski profesorji vendarle na odločilnem mestu povedali, kar brez dvoma morajo misliti po svoji časti. Naj k nam ne pošiljajo nadzornikov, ki naš jezik negirajo. Naj k nam tudi ne hodijo na pr. v osnovne šole nadzorniki, ki zahtevajo, da otrok spoštuje v prvi vrsti kraljeviča Marka, potem dolgo nič in potem šele nekako mimogrede kralja Matjaža; a o Prešernu — je po mnenju teh nadzornikov — treba vedeti samo to, da je bil pijanec. Kako težko bi se Prešernov kolega Horac tudi danes izognil satiri, če bi imel stalen domicil v moderni Emoni.

Vsak Slovenec naj bere tednik »Slovenija«

Gledališče*

Sredi meseca se je nekako tiho, skoraj neopazno začela nova sezona. Tako kakor vsako leto in kakor ne bi na spomlad obupavali radi premajhne državne podpore, nezavednosti občinstva in govorili o neizbežnem propadu našega gledališča. Nihče ne ve, ali so se zvišala denarna sredstva, zmanjšali izdatki, ali so pogoji za letošnjo sezono, kajti sicer bo vsak poziv nanjo, ko se bo spet pojavila huda ura, prepozen in brezuspešen. Pa ne samo, da molčita uprava in združenje gledaliških igralcev, molči tudi novoustanovljeno društvo prijateljev gledališča, ki se je osnovalo pred nedavnim. Bojimo se, da ta molk ni zavest gotovosti, temveč le znamenje, da vodstvo še ne ve, pri čem je in čaka, kakšen bo odziv občinstva, ki je letos, kot smo izvedeli z občnega zbora Združenja gledaliških igralcev pri abonementih za 50% boljši.

Pri pozivu na vpis abonmajev je uprava objavila tudi načrt repertoarja za letošnje leto. Če bi ne imeli izkušenj iz prejšnjih let, da se je repertoar v marsičem bistveno izpreminjal, bi morali že takoj v začetku zavzeti do njega določeno stališče. Tako pa si hočemo to prihraniti do konca

* Tudi letos, žal, ne bomo mogli priobčevati poročil v istem redu, kot si bodo sledile premiere, ker smo prejeli recenzijsko vstopnico samo za Babonement.

sezone, ko bomo videli, v koliki meri ga je vodstvo uresničilo, ali morda celo izboljšalo. Že zdaj pa moramo pripomniti vsaj eno: kakor vsako leto pogrešamo tudi letos dela iz starejše slovenske literature, ki naj bi pokazala razvoj naše dramske književnosti od njenih začetkov do danes. In to bi bila prva dolžnost gledališča, ki se imenuje slovensko narodno gledališče in kije vzdrževano iz javnih sredstev.

Drama je bila otvorjena s Shakespearejevo »Komedijo zmešnjav«, kateri so sledili Krleža z dramo »V agoniji«, Cankarjevo »Pohujšanje v dolini šentflorjanski« in Strindbergova »Sonata strahov«. Torej sama umetniško pomembna dela, od katerih sta nam iz prejšnjih let že znani »Komedija zmešnjav« in Cankarjevo »Pohujšanje«, s Krležovo dramo »V agoniji« pa je gostovalo pred leti zagrebško gledališče. Dejstvo, da so bile te igre že znane, je tudi najbrže zakrivilo, da premiere, ki so se vršile izven abonmaja, niso bile dobro obiskane. Seveda pa ne smemo po tem soditi še na obisk v vsem letu, saj je bilo n. pr. v soboto 23. t. m. pri »Pohujšanju« gledališče popolnoma polno in je občinstvo kazalo živo ne samo zanimanje, temveč tudi svoje odobravanje, kljub temu, da kritika z načinom uprizoritve ni bila zadovoljna.

Ivan Cankar: Pohujšanje v dolini šentflorjanski. Farsa v treh dejanjih. Režiser prof. O. Šest.

Pohujšanje smo gledali po vojni že v treh različnih režijah. Prvič je režiral Šest, ostal je na površje in predvsem izdelal le humoristično plat. Zato je ostala satira v ozadju. Drugi režiser, Skrbinek, je poudaril v farski satiro, ki je ponekod prešla celo v grotesko. Zdaj režira spet Šest, ki je svojo prvotno režijo v marsičem izpremenil in tudi izpopolnil. Njegov uvod v »Gledališkem listu« priča, da je poizkusil vse, da bi delo napravil čim bolj razumljivo in ga bolj približal razumevanju občinstva. Žal pa se mu to z zunanjimi izpremembami v inscenaciji in pregrupaciji nekaterih scen, pa tudi s prenosom zlodejevega monologa iz začetka tretjega dejanja na začetek drugega dejanja ni posrečilo, dasi so nekatere izpremembe teatrsko dobro uspele. Kajti v bistvu je in bo ostalo »Pohujšanje« trpka satira na prebivalce iz doline šentflorjanske, satira, v kateri pisatelj ne biča samo hlapčevstva in hinavščine njenih prebivalcev, ki jim lahko vlada in gospoduje vsakdo, temveč tudi visoka pesem umetnikov ljubezni do domovine, ki je ne ljubi kot cimerav otrok, temveč kot mož, ki čuti in vidi vse napake njenih prebivalcev in radi tega trpi. Iz te ljubezni so se tudi porodili tisti lepi verzi v drugem dejanju, kakor jih je v slovenski literaturi le malo. Res je, da Cankarjev satirični bič trdo oplazi vse te župane, dacarje, ekspeditarce, štacunarje, učitelje itd., toda vendar moraš čutiti ves čas, da jih kljub vsem ljubi, da ni napisal vsega tega samo, da bi jih osmešil, temveč da bi jim prikazal v zrcalu njih pravi obraz, vse njihovo ponižanje in klavrnost, da bi se poboljšali.

Ruda Jurčec:

Pota slovenske politike

Slovenci smo politično še zelo mlad narod. Ne po tem, da bi bila naša dosedanja slovenska politika zaostajala za politiko drugih evropskih narodov. Kulturni in gospodarski položaj nam še zmeraj dokazuje, da smo se v borbi za politično uveljavljanje dobro oborožili z vsemi sredstvi, ki so na takratnem evropskem političnem trgu odločevala. Vendar smo politično prav za prav otroci devetnajstega stoletja, in ta dediščina nas prav danes v marsičem mori. Bili smo obsojeni v ozare dunajske politične šole in smo se v senci dunajskih božjepравниh dostojanstvenikov dovršeno igrali klerikalce in liberalce, socialiste in že malo manj fevdalce. Politična neposrednost devetnajstega stoletja, ki je Evropo reševala v znamenju »svobode, enakosti in bratovstva«, nam pa zaradi naše stalne dogmatične zagrizenosti bodisi v klerikalizmu ali liberalizmu, socializmu in fevdalizmu nikdar ni prišla v osrčje naše slovenske politične samostojnosti. Tako smo po usodnem zaključku l. 1918 doživeli prevaro, ki nam je omogočala, da smo lahko prišli mirno preko svoje slovenske politične vloge, misleč, da je najlepša naloga malega naroda v tem, da se lahko žrtvuje za srečno bodočnost človeštva.

To gledanje lahko postane za nas zelo usodno. Lahko smo revolucionarji na levo in konservativci na desno; vse naše misionsko delo v tem smislu bo pa brezplodno in nesmiselno, če ne bomo čimprej prelomili s tem šablonskim gledanjem na svojo politično pot. Zdrava in složna politična organizacija v Evropi ne bo mogla rasti drugače, ko na iskrenem političnem izživiljanju in sodelovanju slehernega, če tudi najmanjšega njenega naroda. V oblikah tega izživiljanja in sodelovanja pa je odločilen sleherni narod le sam zase, in dokler bo živel le en evropski narod v sponah, ki mu bodo ovirale njegov razvoj v kulturnem, političnem in socialnem pogledu, je nemogoče računati s kakšno statično politično organizacijo Evrope.

Marsikdo bo pomislil, češ da je to stalno teženje za ravnotežjem star evropski politični zakon in da so v tem nihanju ravno mali narodi obsojeni, da obsejane na skrajni nihalni točki. Za račun svoje zastavljenosti v tem nihanju da so ravno mali narodi poplačani z blagoslovom silno hitrega in bogatega političnega življenja, ki naj nazadnje zadostuje za izpolnitev nalog njihovega mednarodnega političnega poslanstva.

Tako politično gledanje bi lahko bilo v vsem resnično. Vprašanje pa je le, če smo vsaj v tem oziru Slovenci na svojem mestu. Po čudnem in hudobnem naključju dogodkov smo pa danes postavljeni na ono žalostno politično črto, na kateri se lahko uveljavljamo le, če si nadevamo le tuje maske. Za prodor svojih slovenskih političnih zahtev moramo biti naravnost srečni, če lahko s čim bolj mirno vestjo zabrišemo sleherne sledove tudi najmanjše slovenske politične načelnosti. Ker hočemo pozabiti, da nas boli vprašanje slovenstva v mejah naše slovenske narodne enotnosti, naj nam pomaga okorela hejslovanstva zastarelost od Baltika do Jadrana in od Vladivostoka do Carigrada.

Dasi smo Slovenci politično še zelo mlad narod, vendarle ne bi smeli biti ravno v tem trenutku tako nedosledni v svoji politični kulturi. Če smo že v preteklosti lahko dovršeno varali svoj narod s tujimi političnimi dogmami, potem vsaj danes ni treba več trditi, da je narod obstal tam, kjer da je pred nekaj leti nehote svoje politično življenje končal. Z iskanjem širokogrudnih, plehkih političnih formul hejslovanstva in meglenega

socialnega »evolucionizma« slovenske politične neposrednosti ne bomo razvozlati.

Igra demokracije je baje pri nas končana. Romantična igra klerikalizma in liberalizma da je v novih razmerah zadrgnjena. Zato je treba lomiti palčice evropske politične justice nad samostojno politično linijo slovenskega naroda. Ves svet je zgrabila kriza politične miselnosti. Ker je že v vsem osnovana plašna negotovost, zakaj se potem ne bi dovolilo naziranje, da je kriza naših slovenskih političnih razredov predvsem kriza slovenske politične načelnosti. Ker je naš slovenski politični genij še tako neodtehtan, zakaj se potem ne bi dovoljevalo, da se naša slovenska politika zopet rešuje s »provizoriji«. Zato v vsej naši sedanjosti politični borbi ne gre več zato, ali smo za načelno slovensko politiko (za svoj narod,) ampak gre zato, ali bomo za ta režim ali proti onemu režimu. Tako se bo najbrž kmalu zgodil v naši slovenski politiki čudež, da bo desno krilo zamenjalo levo in slovenska politična usoda bo razvozлана za vekomaj.

Zgodil se bo tako pri nas zopet tisti čudež, ki se v politiki imenuje taktika in v vprašanju za ta ali proti onemu — izmu se bo znova razživila vsa problematika slovenskega političnega dogmatizma. S tem bo razvozlan kriza slovenske politične miselnosti, reševanje slovenske politične načelnosti pa prepuščamo utopistom, ki si bodo lahko nadeli tablice popularnih preganjanih mučnikov.

Resnica o razmerah v Prekmurju

(Konec.)

Važno je pa še nekaj: strogo se mora ločiti madjaronstvo in govorjenje madjarščine. Površen opazovalec vidi v tem, da govori kdo madjarščino, madjaronstvo, kar pa je seveda popolnoma zgrešeno. Govorjenje madjarščine je v nekaterih prekmurskih družinah ostanek prejšnje dobe, ki je pomenilo svoje dni veliko pridobitev, kajti bil je to jezik, ki se je dal radi svoje večje razširjenosti in večjega bogastva ter razvitosti neprimerno bolje uporabiti kot prekmurščina. Poleg tega je to bil uradni jezik in edini jezik, po katerem so mogli Prekmurci priti do izobrazbe. Ni čudo, da so potem vse starejše generacije vzrastle v takem pojmovanju, da so videle v madjarščini nujno sestavino izobrazbenosti, ne da bi se pri tem štele same za Madjare — in te so videle v slovenstvu pač nekaj simpatičnega, vendar se v slovensko duševnost niso mogle vživeti — zlasti ne, ker se jim je nudilo veliko premalo slovenskih kulturnih vrednot, da bi te mogle nadvladati vpliv madjarskih. Popolnoma drugače je to v mlajših generacijah, ki so vzrastle že v Jugoslaviji. Te imajo kajpada kot osnovo izobrazbe slovenstvo, vendar je prešel tudi nanje del madjarske kulture orientiranosti, z njo znanje in čisto tudi uporabljanje madjarščine. V tem pa ne vidim čisto nič slabega, celo zelo pozitiven je tak pogled v več kulturnih območjih in nasprotno, pomanjkanje poznanja madjarščine med Slovenci se mi zdi zelo velik nedostatek. Mislim, da o Madjarih take absurde predstave, kakršne imajo Slovenci, noben drug narod nima, zlasti seveda ne govori nihče drugi o njih, kot o Mongolih. Tiste besede o Ariji in Neariji se mi zdijo v članku najbolj za lase privlečene. Znano je, koliko mongolskih potez, neprimerno več kot Madjari, in mongolske krvi ima večina Rusov; torej, ali naj se morda začenja proti Rusom, na primer proti emigrantom v Jugoslaviji, radi tega kaka gonja?

Smešno! Te fraze o Ariji, Mongolih, Semitih, so pač žalostna kopija Hitlerjevih gesel o večvredni germanski rasi in o manjvrednih, med katerimi so seveda — po Hitlerju — tudi Slovani! Pa bi vprašal gospoda člankarja, kdo je boljši Slovan, mar tisti, ki se priglaja v Slovenski Krajini za člana večvredne rase, ali tisti, »ki vzdržujejo živahen stik s svojo centralo v Budimpešti« (o bujna fantazija!), to se pravi, potujejo na Ogrsko in tam v debatah pojasnujejo, da njihov madjarski revizionizem z ozirom na naše kraje le ni pravičen, da si Hrvači le ne želijo nazaj pod Ogrsko, kakor to madjarski iredentisti razglasaajo.

Kolikor pa je res, da je v Murski Soboti par oseb, o katerih je takorekoč dokazano, da stojijo verjetno v službi iredentistične akcije, ni dvoma, da je naproti takim upravičen najenergičnejši nastop. Vendar naj se potem vršijo napadi proti njim samim, ne pa proti lojalnim državljanom. Res pa je to, da nekateri polizobraženci kakšenkrat govorijo madjarščino tudi tam, kjer to ni več taktno. Tega seveda nihče ne more in noče upravičevati, kakor tega ne, da pišejo nekateri svoja slovarska imena z madjarskim pravopisom. Vendar ti primeri niso tako pogosti, da bi se radi tega moglo generalno sklepati na izživanje, če se kje v javnosti govori madjarščina. — Ne vem, kaj naj si mislim o človeku, ki piše v zadnji številki »Pohoda«, da se je nekdo »drznil« pred sodiščem priznati madjarščino kot svoj materni jezik. Mar misli tisti gospod v »Pohodu«, da bi bilo morda poštenije, če bi ljudje svoj materni jezik zatajili? Čudna morala!!

Skratka: Narodnostno vprašanje v Slovenski Krajini se da rešiti samo s pozitivnim delom: s tem, da se prinese sem vse, kar je v slovenstvu dobrega, da se Prekmurcem nudi več, kakor jim more nuditi nasprotnik. Pri tem je treba upošte-

In to je velika etična vrednost te najboljše Cankarjeve satire slovenskih razmer, ki se od njegovih časov do danes niso v bistvu nič izpremenile.

To Cankarjevo ljubezen, porojeno iz gneva in trpljenja, pa smo tudi v novi režiji pogrešali. Iz te osnovne napake izvirajo tudi vse druge. Zato so v bistvu ostale enake tudi vse figure, dasi so nekatere predstavljali drugi igralci, in ki bi se pri osnovno drugačnem pojmovanju nujno morale spreminiti v smislu navodil v Cankarjevem uvodu v »Pohujšanje«.

Priznati pa moramo, da so se tako režiser, kakor tudi igralci potrudili, da bi dali najboljše, kar zmorejo in so zato tudi dosegli brezdvomen uspeh pri občinstvu. Zlasti velja to za Pečka, katerega zlodej je postal že res klasičen in Lipaha (cerkovnika). Tudi Jermanovo pojmovanje Petra se je Cankarju precej približalo, motilo pa je njegovo precej šibko govorjenje verzov. Kukčeva za Jacinto še nikakor ni dorasla, in tako je drugo — osrednje dejanje izgubilo mnogo na učinku.

Že takoj pri tej predstavi pa moram opozoriti na izgovor. Mislim, da moremo zahtevati, da zna igralec izgovorjati književni jezik vsaj toliko pravilno, kot učenec prve šole, ko so predelali poglavje o pravorečju iz čitanke za prvi razred srednjih šol. Če nimanaše gledališče dramaturga, ki bi pazil tudi na pravilen izgovor, potem je pač to dolžnost režiserjev, dokler ne bomo prišli tako daleč, da bo popolno obvladanje pravorečja knji-

ževnega jezika spadalo k osnovnemu znanju slehernega igralca.

V. K.

Hinko Smrekarja „Zrcalo sveta“

Na razstavi slik in kipov slovenskih umetnikov, ki jo je priredil trgovec z umetninami Kos v Jakopičevem paviljonu v Ljubljani in je bila končana v nedeljo 1. oktobra t. l. je razstavil Hinko Smrekar tudi skupino 30 velikih risb s peresom in jo je imenoval »Zrcalo sveta«. Karikatura je pretirano upodabljanje značilnih potez, da se osmeši, kar je smešnega, da se zbiča, kar je nezdravega in gnusnega. Smrekar je karikaturist in satirik. Take so dandanes razmere, da je še satira utihnila. Še porogljivi smeh se ne glasi več iz zatohlosti sodobnih razmer. Po dolgem času se je pokazala pri nas satira vsaj v Smrekarjevem ciklu risb »Zrcalo sveta«. Ta satira se ni oglasila prav iz naše slovenske risbe, ampak iz splošnega nekako mednarodnega ozračja. »Človeška menezarija«, »Bog naše dobe«, »Socialna skrb«, »Možgani in biceps«, »Bussiness«, »Zahvalna pesem svetovni vojni«, »Dumping«, »Reklama« so med drugimi naslovi teh risb, med njimi sta tudi risbi »Vzgoja podanika« in »Drevored diktatorja« (z vrstama risbic). Smrekar smeši laž, licemerstvo, surovo moč, npravno propast, šarlatanstvo, materializem. Smrekarjeve karikature so razumske, ne čustvene, Smrekar bolj secira kot ustvarja. Biča gnusobo, ne da bi pokazal kot nasprotje svetlobo. Garje pokaže take kot so. Tiste

ljudi, ki dandanes hočejo voditi človeštvo, cinično opisuje. Satira ima navečjo npravno vrednost, če izhaja iz moralnih globin. Francozi so imeli Callota že v začetku 17. stoletja, največji angleški karikaturist Hogarth je živel v začetku 19. stoletja. Smrekarjev ciklus »Ogledalo sveta« je doslej najboljše slovensko delo v karikaturi. Čeprav ni risarsko popolno, je v kompoziciji prenatrpano in je v nekaterih risbah preveč nepotrebne štafaže, da je glavna misel premalo v ospredju. Tudi sočasni misli podane premalo razumljivo in neposredno. Smrekar je pa ustvaril nekaj svoj osebni slog v risbi s peresom in je edini resen slovenski karikaturist večjega formata. Ciklus »Ogledalo sveta« ali vsaj nekaj glavnih listov bi moralo priti v javne zbirke.

„Akademski glas“

Izšla je »vpisna številka« informativno strokovnega lista »Akademski glas«. List je zamišljen kot glasilo visokošolskih študentov in hoče biti zgolj strokoven. Zlasti ima namen, poučevati študente, ki zaradi pomanjkanja tvarnih sredstev ne morejo bivati v Ljubljani, o vseh stvareh, ki se tičejo njihovega študija. Tudi za socialno delo med študenti se hoče pobrigati. List izdaja konzorcij »Akademskega glasu« v Ljubljani. Mesečna naročnina je za akademike 5 Din, za vse druge pa 6 Din. List bo tednik. Prava redna številka izide v oktobru.

vati pridobitve preteklosti, ter se ne sme zahtevati, da bi se izvršilo na mah to, kar je delo generacij. Poklicana in upravičena, da rešuje vprašanje Slovenske Krajine, pa je domača mladina, vzrastla in vzgojena v duhu modernih idej, pod novimi razmerami. Kdor hoče pri tem delu pomagati, je dobrodošel. Oni pa, ki zastrupljajo ozračje s članki, ki vsebujejo izbruhe sovraštva, onemogočajo vsak napredek. V Prekmurju je treba postaviti narodnostno vprašanje na širšo podlago, ga reševati vzporedno z gospodarskim in socialnim.

Za fašistične metode pa v Slovenski Krajini ni mesta.

II. O ŽIDIH.

Kako neobjektiven je pisec večkrat omenjenega članka, se najjasneje razvidi iz odstavka o Židih. Ta odstavek je kakor drobce iz Hitlerjevih izpovedi proti Židom, ali kakor zadnji žalostni preostanek srednjeveške verske nestrpnosti.

Vsakomur je znano, da je bistvena značilnost Židov možnost prilagoditve vsakim političnim razmeram; prav tako je znano, da išče Žid v vsaki državi samo zaščite za svoj obstanek in prospeh, ter da nikjer in nikoli v Evropi ni bil nosilec kakšne nacionalne ideje. Znano je nadalje, kako neprijubljani so Židje na Madjarskem in kako jih Madjari, kjer le morejo, zapostavljajo in preganjajo.

Zakaj naj bi bili baš prekmurški Židje drugačni, kakor Židje po vsem ostalem svetu, zakaj naj simpatizirajo s sebi sovražnim narodom? To objektivnemu opazovalcu ni in ne more biti razumljivo.

Pisec sam priznava, da se obnašajo Židje tudi v Prekmurju lojalno. K temu naj pristavimo sledeče ugotovitve: Židje so prvovrstni davkoplačevalci,

valci, Židje so dali k zgradbi prekmurskega sokolskega doma in dajejo redno za nacionalne prireditve neprimerno več, kot bi zahtevalo njih številčno razmerje. Prav tako vneto sodelujejo pri vseh društvi, zlasti pri Sokolu, kjer na primer, kulturne sekcije brez njih daleč ne bi mogle dosežati uspehov, kot jih tako dosegajo; dalje so se prekmurški židovski fantje v jugoslovanski vojni obnesli kot prvovrstni oficirji; če bi člankar »Večernika« pogledal 6. septembra, ob priliki proslave desetletnice rojstva prestolonaslednika Petra v soboško sinagogo in v kako ljubljansko cerkev, bi dobil brez dvoma vtisk večjega nacionalnega navdušenja v Soboti, kakor v Ljubljani; dalje: ob priliki iste proslave je bilo naročeno rezervnim oficirjem, naj se udeležijo proslave v krajih; Židje so to storili vsi, itd.

Primerov, ki dokazujejo lojalnost Židov, je neteto. To pa je razumljivo, da Židje po svojih čustvih niso navdušeni Slovani. Zahtevati od nekoga, naj čuti tako, kot kdo drugi, je nemogoče. Toliko bolje bi se moralo upoštevati, da so baš oni tisti element, ki Slovence pri delu kljub svojemu indiferentnemu stališču najbolj podpirajo. Vendar si upa trditi anonimni člankar, da »so oni tista mreža, ki skuša vzdržati idejo vrnitve iz arijske v nearijsko državo.«

Jasno je: člankarju ne gre za poročanje o resnici, temveč gre mu za ustvarjanje nekega antisemitskega nastoja, splošno nastoja za prevzem »nacijevskih« idej. Ali je to poročanje pravično, ali je tako postopanje etično, ali celo pravno dopustno, tega ne vprašujemo. Vprašamo pa mi, ali štejete to svojo gonjo za nekaj, kar bo Prekmurju koristilo?

Za fašizem v Slovenski Krajini ni mesta.

V. Šk.

OPAZOVALEC

Mimogrede

— »Ker so vsa druga dosedanja sredstva od povedala, namerava vlada Združenih držav ameriških pobijati brezposelnost po novem receptu: to zimo bo vse »začasno« brezposelne zaprla v koncentracijska taborišča. Res, to sredstvo je izvrstno. Brezposelni bodo izginili iz statistike; poročila o gospodarskem položaju Amerike bodo postala zaradi tega bolj prijazna. Mogoče se bo dala celo borza potegniti s tem, da bo lakota milijonov ljudi koncentrirana poslej za žičnimi ovirami. Tako bodo imeli uboge pare lepo zbrane na enem mestu: kako strašno, da razcapanci na vsakem vogalu obtožujejo vladajoči gospodarski red, in kako nevarno, če bi se kdaj združili ter zahtevali obračun! In na vse zadnje: ali ni način, kako se lotiti tega vprašanja, podobno tistim načinom, s katerimi skušajo zdraviti druge, gospodarske hipertrofije? Preobilico pšenice odpravljajo s tem, da jo puste segniti, preobilico bombaževine s tem, da jo mečejo v morje, in preobilico kave s tem, da jo sežigajo. Ker še nismo tako daleč, da bi se znebili ljudi, ki so postali odveč, na enak način — potrebovali jih bodo kedaj za vojno — jih izolirajo kakor gobavce. S tem priznavajo, da brezposelnosti ni mogoče zdraviti.« (Dunajska »Die Börse«, 28. sept. t. l.)

— Kdor bi rad vedel, kje je Obljubljena dežela, naj pogleda »Jutro« od 1. oktobra na strani 5. Ali pa naj se obrne na naše uredništvo pod geslom »Kanaan«.

— Ameriško-slovenski pisatelj Louis Adamič, ki se je lani mudil pri nas, je po svoji vrnitvi v Ameriko objavil že več člankov o jugoslovanskih vprašanjih. Zadnja dva članka, ki sta izšla pred kakšnim mesecem, obravnavata kmečko vprašanje na Balkanu in beli teror na Balkanu. To jesen in zimo priredi predavateljsko turnejo ter bo obiskal predvsem slovenske in hrvaške izselniške naselbine, kjer bo predaval o aktualnih ameriških delavskih vprašanjih ter o položaju v Jugoslaviji. Slovenski in hrvaški listi v Ameriki že napovedujejo ta predavanja in je gotovo, da bo Adamičeva turneja zbudila zanimanje na obeh straneh oceana.

— Ljubljanski župan Puc je dobil svojo Pucovo ulico (po sklepu zadnje občinske seje), Hribar je dobil svojo Hribarjevo nabrežje. Dosedanje prulsko Sredino pa so prekrstili v Sokolsko ulico. Glede te prekrstitve naj pripomnimo, kar smo že nekoč zapisali: imen, ki jih je ljudstvo dalo posameznim ulicam ali krajem, ne bi smeli takile sklepi in dekreti odpravljati! Glede počastitve živih pa naj dostavimo še, da je Hubad dobil lani svoj spomenik pred poslopjem Glasbene Maticе, zdaj pa je dobil še komponist Lajovic svojo Lajovčev dvorano (v poslopju Glasbene Maticе), in v nji stoji njegov kip. Zmanjkalo nam je menda mrtvih, pa moramo postavljati spomenike živim.

— V Trbovljah so delali rudarji v februarju 13 dni, v marcu 13 dni, v aprilu 12 dni, v maju 14 dni, v juniju 11 dni, v juliju 13 dni, v avgustu 14 dni in v septembru 13 dni — torej povprečno po 13 dni na mesec. Ti »zaposleni« rudarji so torej 50% brezposelni.

— Naj no ponatisnemo nekaj malih oglasov, ki ki smo jih brali zadnji mesec. Nekateri so zani-

mivi, nekateri dovtpni: **Zivinorejci pozor!** Prodam ali zamenjam za telico 14 mesecev staro bika, čistoplemenskega, iz rodovnika Ulrich, 11.046 l mleka letno in 436 kg maščobe. Grad Volčji potok p. Radomlje. — Katera blizu tramvaja vzame mirnega frizerja na stanovanje. Podučavam lahko nemško in francosko ter dam perilo v pranje. Ponudbe na... — Nemka samotno vedno sanjala o rajski sreči, zakonski globoki ljubezni — premašeno — postala najnesrečnejša. Išcem izgubljeni raj potom značajnega, res odličnega moža. Flirt izključen. Neanonimno pod »Nirvana«... — Katera gdič, mlada in čvrsta, želi provesti soboto in nedeljo večer v družbi dobro situiranega mladega gospoda, v kavarni ali na plesu. Dopise pod... — Moja ideja prinaša veliko denarja veleposestvu, kmetovalcu ali privatniku, ki mi da službo. Ponudbe pod »Velika bodočnost«... — Dama, stara 25 let, iz plemiške rodbine, išče službe kot varuhinja pri fini rodbini s par otroci. Ponudbe pod »Humanost«. — Boljša gospa želi mesto pri boljšem gospodu, učitelju ali uradniku. Obrtnik izključen. Ima sama lepo pohištvo. Ponudbe pod »Mirni dom«. — 1000 Din dobi tisti, ki preskrbi službo mlademu ključavničarskemu pomočniku s šoferjskim izpitom. Je nekadilec, abstinent in kaveje zmožen. — Neodvisna gospa prosi boljšega gospoda v starosti 45 do 75 let, za 1600 Din posojila proti 10% obresti. Ponudbe na »Priateljstvo«. — Gospodična, dobra gospodinja z dobrimi spričevali, želi službo gospodinje, najraje k samostojnemu gospodu. Ponudbe pod »Poštena in prikupljiva«. — Išcem gospodično k osemletnemu dekletcu, ki poučuje v srbohrvaščini. Zmožna igranja na klavir ima prednost.

Širite, naročajte
in priporočajte
tednik
„SLOVENIJA“

Kopitar in Karadžić — duhovni oče in sin

Prihodnje leto bo 70. letnica smrti Vuka Stefanovića-Karadžića (26. januarja) in 90. letnica smrti Jerneja Kopitarja (11. avgusta). Bila sta združena v življenju: duhovni oče in sin. Kakor bi brez Zoisa ne bila Kopitarja, tako bi brez Kopitarja ne bilo Vuka. Brez Kopitarjeve pobude in pomoči ter brez Vukove vztrajnosti bi ne bilo zmage (Iv. Kobulov (Ivan Kunšič), Nova doba, 1898, str. 36).

Ako je postal Vuk reformator srbskega jezika in književnosti, je bil isto Kopitar neposredno za slovenski jezik in posredno po svojih učencih za slovensko književnost. In kaj je bilo bistvo obema? Ljudski jezik, t. j. jezik, ki ga narod v svoji večini resnično govori.

Kdor priznava in spoštuje Vukove zasluge za srbstvo, mora isto storiti pri Kopitarju glede slovenstva: sin je neločljiv od svojega duhovnega očeta.

Ako nima Vuk spomenika v Belgradu razen nagrobne plošče pri stolni cerkvi, ga tudi Kopitar nima v Ljubljani razen nagrobne plošče na pokopališču pri Sv. Krištofu in spominske na svoji rojstni hiši v Repnjah pri Vodicah.

Sedaj se nabirajo prostovoljni prispevki po vsej državi — zlasti po šolah — za Vukov spomenik v Belgradu. Prav je, da se oddolže Srbi, Hrvatje in Slovenci velikemu možu, a prav tako bi bilo prav, da se oddolže njegovemu duhovnemu očetu — Jerneju Kopitarju. To ni dolžnost samo Slovencev, ampak tudi Srbov, ki jim je Kopitar vzgojil njih reformatorja, in Hrvatov, ki jim je potem Gaj po Vukovih reformah uredil književni jezik. Kopitar-Vuk sta naša skupnost in iz te skupnosti izvirajoča dolžnost.

Ne prihajam s podrobnim načrtom, ampak podajam načelno misel, da ne pojde 100. letnica Kopitarjeve smrti (1944) neopaženo brez vidnega znamenja mimo Slovencev in Jugoslovijce.

A—a.

»Slovenija« nima namena ustanavljati politično skupino in delati propagando za kak politično-strankarski program — niti odkrito niti prikrito. Njen namen je: z vidika naših dognanih narodnih interesov in prave demokracije ter duhovne strpljivosti motriti naše javno življenje in se boriti proti zlorabi in izdajstvu idealov in načel, ki jih proglašamo kot vodilna in bi nam tudi morali biti vodilna. Kdor je mnenja, da nam je tak vsestransko neodvisen, strankarsko nevtralen list potreben, in kdor želi, da se list zunanje in vsebinsko dvigne, ga vljudno vabimo, da nas gmotno podpre s tem, da postane naš redni naročnik-plačnik.

Sprehod po hribih v jeseni

Na zahodu in na vzhodu Ljubljane leži hribovje. Po teh hribih so raztresene osamljene kmetije, včasih tudi kaka vasica s par hišami in cerkvico. Bil je jesenski dan, ko v ravnini leži megla skoraj celo dopoldne. Zadel sem oprtnik in odšel že jutraj iz Ljubljane v hribe, ki jih po vrhovih že zgodaj jutraj obliva zlata svetloba. Hodil sem po gozdovih, prišel do njiv in pašnikov, potem pa do hiše, ki je imela vrata zaprta. Dva fantička sta me, stoječ za skednjem, plašno gledala. Ko grem naprej, gresta za menoj po kolovozu. Vprašam ju, kako jima je ime, fantička pa strmita v moj oprtnik. Počasi zine večji: »Gospod, ali imate kaj kruha?« Dejal mi je, da že več kot teden dni ni videl kruha, da jedo doma le sok. Pridem na drugi konec »vasi«. Pri vrtni ograji srečam fantička in dekletce, ki je bilo videti staro kakih pet let, oba seveda bosa. Vprašam ju, če sta pri tej hiši doma. Dekletce mi pove, da sta oče in mati na njivi ter gleda v tla. Sedem na ograjo ter odvežem oprtnik. Fantičku in dekletcu se posvetijo oči. »Oh, gospod, dajte mi kruha«, pravi dekletce, ki mi pove, da je staro 8 let, čeprav bi človek mislil, da jih je komaj pet. Zdelo se mi je čudno, ker sta bila iz kmečke hiše. Dejala sta mi, da jedo opoldne le krompir, zvečer pa mleko, da pa pobirata po vrtu rjavke (hruške), da se nasitita. Dal sem jima dinar za kruh. Stekla sta po kruh v »gostilno«, kjer je edino dobiti kruha. Pred leti so imeli »hribovci« več denarja kot v ravnini. Dandanes je v hribih »gostilna«, ki iztoči izletnikom ob nedeljah morda kakih 10 litrov vina, že obljubljena dežela...

Janez Kosec.

»Slovenija« se zavzema za pravo, čisto demokracijo v javnem življenju, za to, da se v praksi uveljavijo načela, ki se v teoriji proglašajo kot vodilna. Odločno borbo hoče voditi proti vsakemu slepomišljenju v načelnih vprašanjih in proti dvoživkarstvu v narodnem življenju.

† Anton Mikuž

Umrl je 26. septembra zaslužni slovenski jezikoslovec gospod Anton Mikuž, računski svetnik v pokoju. Pomagal je pri Pleteršnikovem slovarju ter bil nekaj časa urednik »Ljubljanskega Zvona« in »Planinskega Vestnika«. Po svojem poklicu slovničar, je izgubil zaradi narodnostnih bojev v avstrijski dobi profesorsko službo in postal računski uradnik. Bil je izmed onih naših mož, ki je izvrstno poznal slovenski jezik ter se tudi vedno povsod potegoval za njegovo pravilnost.

MALI ZAPISKI

Prepovedan list.

Minister za notranje stvari je prepovedal širiti št. 7, 8 in 9 od letošnjega septembra časopisa »Socialna misao«, ki izhaja v Zagrebu.

Nacionalistično pravosodje v Nemčiji.

Nekaj sodb, ki naj same govorijo:

28 letni ščetar Willi Kolros iz Wolfenbüttela je rekel, da je Hitler prav za prav inozemec. (Hitler je namreč rojen v Avstriji, kamor je bil do lanskega leta tudi pristojen). Državni pravdnik je označil to izjavo za »nizkotno in umazano« in sodišče je obsodilo ščetarja na 15 mesecev ječe.

26. julija je razpravljalo sodišče v Braunschweigu zoper 18 delavcev, ki so brali letake, naperjene zoper vlado. Potem ko so jih prebrali, so delavci te letake sežgali. Pa so bili vendar obsojeni na ječo od šestih tednov do enega leta in sedem mesecev. Nauk iz te sodbe: najbolje, če sploh nič ne bereš.

Kovinar Franc Reinecke je bil obtožen, da je rekel, da stavka v Hannoveru tisoč delavcev. Reinecke je trdil pri razpravi, da sploh ni kaj takega govoril. Bil pa je obsojen kljub temu, da mu te izjave niso mogli dokazati, češ da se obtoženemu taka izjava že lahko zaupa in da je treba vse storiti, da se utrdi zaupanje do narodne vlade. Sodba: eno leto in šest mesecev ječe.

52 letni pisarniški uradnik Albert Rothe je pripovedoval, da je bral v nekem astrološkem listu, da bo sedanja nemška vlada kmalu prišla v velike težave in jim podlegla. To vero v astrologijo je kaznovalo sodišče z enim letom in devetimi meseci ječe.

Nekaj mladoletnih delavcev je z napisi na plotovih in hišah smešilo narodno-socialistično stranko. Obsojeni so bili na ječo od petih mesecev do enega leta in treh mesecev.

V zadevi dr. Druškoviča.

advokata v Skoplju, smo prejeli od nekega skopljanskega Slovenca dopis. V njem zatrjuje, da inkriminirana dejanja niso tako veličanska, kakor bi utegnil kdo sklepati po časopisnih vesteh, in da je dvomljivo celo, če je aretacija dr. Druškoviča pravno upravičena. Vsekako pa da je treba počakati, da bo dr. Druškovič zaslišan in preiskava končana, preden izreka kdo sodbo.

Ali ste se potrudili, da nam pridobite novih naročnikov. Ni dovolj, da ste na list naročeni in nam dajete blagohotne nasvete glede urejevanja. Zavedajte se, da je spopolnitev in bodočnost lista v prvi vrsti odvisna od zadostnega števila naročnikov-plačnikov.

D. S. Merežkovskij:

Napoleon

(57. nadaljevanje.)

Titanizem je pogubil Atlante, pa tudi Napoleona. Imel je čut za božansko mero, kakor nihče; ko pa je dosegel vrhunec moči, je zgubil ta čut, ali pa ga je žrtvoval titanski brezumnosti.

Kaj je »Atlantida«? Izročilo ali prerokovanje? Ali je bila ali bo? Kako da čutimo zlasti sedaj, kakor še nikoli, skozi to »bajko« neko za nas neodvračljivo resničnost?

»Človek se povzdigne z duhom božanskega, titanskega ponosa, — in pokaže se človek-bog.«⁵⁶ O kom je to rečeno? O Atlantih ali o nas? Mar nismo tudi mi smrti posvečeni, zaslepljeni od brezumne prevzetnosti in lakote po mogočnosti, »božji sinovi«, ki so vstali zoper Boga? In ali nas ne čaka prav tak konec?

Kakor pa je bilo v Noetovih dnevih, tako bo tudi ob prihodu Sina človekovega. Kajti kakor so v dnevih pred potopom jedli in pili, ženili in možili se do tistega dne, ko je stopil Noe na ladjo; in niso mislili, dokler ni prišel potop in jih ni vseh uničil, tak bo tudi prihod Sina človekovega.⁵⁷

Atlantida in skrivno razodetje — konec prvega človeštva in konec drugega. Zato je tudi Napoleon človek iz Atlantide in »apokaliptični jezdec« — hkratu.

Zato je bil tudi poslan na svet, da pove ljudem: »Morebiti je kmalu konec.«

Hudoben ali dober?

»Napoleon, človek iz Atlantide«, — to ni čisto natančno; natančneje je: človek iz Atlantide je v njem.

Da je neko bitje, ki nima sebi podobnega, ki je po globokem vtisku gospe de Staël več ali manj ko človek, bitje božansko ali demonsko, res položeno v človeško bitnost Napoleonovo, — to je nam le težko razumeti, a starim bi bilo lahko.

»Napoleon je poslednja utelesba sončnega boga Apolona,« to je za nas, če že ne prazna beseda, vendar samo pesniška prilika ali pojmovna misel; a za stare je »Aleksander poslednja utelesba boga Dioniza,« živa, svetovno-zgodovinsko gibajoča sila, osnova take neizmerne resničnosti, kakor je helenistična svetovnost; prav tako je Divus Caesar Imperator osnova rimske svetovnosti.

Za naš filozofični idealizem — navidezno-krščansko, duhovno netelesnost — je Bog človeku nadčuten, ni utelešen v človeku, a za verski realizem starih je utelešen, bivajoč v njem. V tem zmislu je takojmenovano »poganstvo« — predkrščansko človeštvo — v svojih najvišjih vrhovih, v skrivnostih trpečega Boga-Sina, bliže krščanstvu, kakor mi, kajti v čem naj obstaja to bitje, če ne v potrditvi božanske notranjosti, utelesljivosti Boga: »Beseda je meso postala.«

Stari so vedeli, da so »bogovi človeške rasti«, zlasti so to vedeli Grki, ki so čutili kakor nikdo božanstvenost človeškega telesa. Velikani niso bogovi, ampak Titani, njih velikanstvo, brezumnost je slabost, moč bogov pa je v človeški meri.

To vedo tudi preroki Izraela. »Gospod, kaj je človek, da se ga spominjaš, in sin človekov, da ga obiskuješ? Malo si ga prikrajšal pred angeli« (Ps., 8.). — »Rekel sem: vi ste bogovi in sinovi Najvišjega — vi vsi; toda umrete kot ljudje« (Ps., 81.). Kdo so ti umrjoči bogovi, če ne tisti bogu podobni ljudje, junaki, ki jih imenujejo stari »božje sinove.«

Tudi angel skrivnega razodetja meri zid novega Jeruzalema »z zlato palico, s človeško mero, kakršna je tudi mera angela« (Razod., 21). To se pravi, — čeprav se seveda vrši versko izkustvo tukaj v drugi kategoriji: »Bogovi so človeške rasti.«

Menda je marsikak Napoleonov vrstnik videl v njem to božansko ali titansko »vložitev« — »človeka iz Atlantide,« čeprav seveda ta beseda ni prišla nikomur na misel; marsikateri jo je videl tako jasno, kakor belino slonove kosti, vloženo v črn les, čutil je v njem »ne zgolj človeka«, tako iz daljave, po vonju, kakor vohajo psi volka. Toda za nas je to telesno-vidno v Napoleonovem obrazu že zgubljeno za vselej. Najboljše slike ga ne podajajo.

Menda so sploh najboljše slike proti njegovemu živemu obrazu, kakor pepel proti plamenu: plamen se ne da upodabljati v slikarstvu, v kiparstvu: tako tudi ne Napoleonov obraz. Beseda bi ga utegnila hitreje doumeti, če bi le imel ta Dioniz svojega Orfeja.

Tu je ena njegovih najboljših podob, ki jo je očrtala ženska, nekoč skoraj zaljubljena vanj, ki pa se je potem mahoma prestrašila in ga začrtala. »Bonaparte je majhne postave, ne prav čedne rasti: njegovo truplo je predolgo. Lasje so temno-kostanjevi, oči sivo-modre. Barva obraza je bila spočetka, pri mladeniški upadlosti, rumena, a pozneje, z leti, bela, medla, brez vsake rdečice. Črte obraza so lepe in spominjajo na stare medalje. Usta, nekoliko ploska, postanejo prijetna, kadar se smehlja; brada je nekoliko prekratka, spodnja čeljust težka in stirioglasta. Noge in roke so lepe; z njimi se ponša. Oči, po navadi medle, dajejo obrazu, kadar je miren, otožen, zamišljen izraz; kadar pa se jezi, postane njihov pogled zdajci trd in grozeč. Smeh se mu zelo podaja, dela ga mahoma popolnoma dobrega in mladega; težko se mu je takrat ustavljati, tako postane ves lep in drugačen.«⁵⁸

⁵⁶ Dostojevskij, Bratje Karamazovi.⁵⁷ Mat., 24, 37/39.⁵⁸ Rémusat, I. 100—101.

Vendar je tudi ta najboljša podoba zgolj pepel namesto ognja. Tu manjka tisto najpoglavitejše, tisto, od česar je neustrašeni general Vandamme »vselej, kadar se je bližal Napoleonu, utegnil tresti se kot otrok,« in kar bi ga bilo lahko prisililo, »zlesti skozi šivankino uho, da se vrže v ogenj« za cesarja.

Mnogo bolje je to povedano v prostodušnih besedah nekega belgijskega kmeta, Napoleonovega vodnika po waterlooskem polju. Ko so ga vprašali, kakšen se mu je zdel cesar, je odvrnil kratko in čudno: »Če bi bil tudi njegov obraz kazalo na uri, ne bi bil imel poguma pogledati, koliko je ura. Son visage aurait été un cadran d'horloge qu'on n'aurait pas osé regarder l'heure.«⁵⁹

A zdaj še nekaj bolj čudnega.

Mnogo so razmišljali stari o moškoženski naravi bogov: celo v tako moškem bogu, kakor je Pitijski Apolon, preseva ženskost, a v Dionizu, trpečem bogu-sinu skrivnosti, dosega svoj vrhunec. Da ukrote titansko silovitost prvih ljudi, androgenov, so bogovi po Platonovi bajki razsekali vsakega izmed njih na dvoje, na moškega in ženskega, »podobno kakor režejo jajca z lasom na dve polovici, kadar jih sole na zalogo;«⁶⁰ in čeprav bajka o tem ne govori, nam prihaja nehoti na misel, če ni zvezan titanizem Atlantov z njihovo moškožensko naravo.

»Njegova (Napoleonova) polnost ni našega spola,« pravi Las Cases in ne sluti, kakšnih skrivnostih globin v Napoleonovem bitju se dotika.⁶¹ Ženskost pri tem najbolj moškem izmed ljudi se včasih mahoma razodeva ne samo v telesu, ampak tudi v duhu. »Slabejši in občutljivejši je, kakor mislijo«, meni cesarica Josipina, ki je te njegove ženske lastnosti prav dobro poznala.⁶² »Često so hvalili moč mojega značaja, se spominja sam, »toda bil sem mokra kurica, zlasti do sorodnikov, in ti so to dobro vedeli; ko me je minila prva jeza, sta vselej zmagali njihova trmoglavost in vztrajnost, tako da so navsezadnje lahko delali z menoj, kar so hoteli.«⁶³ Često in lahko joka, kot ženska; če mu je nenadoma postalo slabo, so ga morali obujati s sladkorno vodo in oranžno dišavo kot pravo markizo 18. stoletja.⁶⁴

»Poglejte vendar, doktor,« je rekel nekoč na Sv. Heleni doktorju Antommarchiju, ko je prišel k njemu popolnoma nag po jutranjem otiranju s kolonjsko vodo, »poglejte, kakšne lepe roke, kakšna okrogla prsa, kakšna bela koža, čisto gladka, brez laska. Za taka prsa bi me lahko zavidala mnogotera lepota!«⁶⁵

Če bi mu bil kdo rekel, da je največja in najstrašnejša izmed vseh njegovih misli, podobno Aleksandru Velikemu postati osvojitelj Indije, »drugi Dioniz«, najbolj ženski izmed bogov, — da je ta misel nekako skrivnostno zvezana v njem s »polnostjo, ki ni našega spola«, bi seveda ne bil ničesar razumel in se smejal. Toda morebiti bi ne bilo šlo na smeh tistemu staremu Avstrijcu, ki je dobro poznal vse njegove »prekane«, vso njegovo »magijo«, če bi bil slišal tako dogodbico. »Kako se ti je dopadla nova cesarica?« so vprašali nekega strežaja, ki je prispel z dežele, in pravkar ogledoval slavnostno vožnjo cesarice Marije Luize v pozlačenem vozu z osmimi okenci. »Prav zala je res!« je odvrnil ta ganjen. »In kako dobra! Staro svojo odgojiteljico je vzela k sebi v voz!« Kakšna odgojiteljica je bila to, so sprevideli šele potem, ko je pojasnil, da ima polno, zelo blede lice in malinasto žametovo pokrivalo z velikimi belimi peresi — slavnostni klobuk cesarja: on sam je bil to.⁶⁶

Treba si je misliti pri tej »stari odgojiteljici« oči čarodeja, »pronicajoče glavo«, na takem obrazu, da bi »ne imel poguma pogledati nanj, koliko je ura, če bi bil tudi kazalo na uri,« — da razumemo strah ubogega Avstrijca: »to je še ena njegova prekanca: prekleti čarodej, volkodlak, v žensko se je spremenil.«

Kaj pa je prav za prav to navsezadnje, — »čudo« ali »pošast«? Kakšno je tisto bitje v Napoleonu, ki nima sebi podobnega, — božansko ali demonsko, hudobno ali dobro?

Nietzsche bi bil morebiti odgovoril skoraj prav tako, kakor odgovarja gospa de Staël: ne slabo, ne dobro, ampak onkraj slabega in dobrega. Vendar je tak odgovor preveč ogibljiv: zakaj tudi »onkraj« človeškega dobrega in hudega je še drugo, »nadčloveško«, božansko. Razen naših ubornih npravnstvenih mer, lesenih laktov, je še »zlata palica«, s katero meri angel skrivnega razodetja zidovje božjega mesta — »s človeško mero, ki je tudi mera angela«. In po tej meri, kaj je Napoleon?

Zelo važno je za nas, da to vemo, kajti če je on, ki je vendarle naš poslednji junak, »pošast«, kaj smo potem mi sami. Zakaj kakršen je Junak, človek, takšno je tudi človeštvo.

»Bonaparte ima prirojeno hudobno naravo, prirojen okus do zla, kakor v velikih, tako tudi v malih stvareh.« — »Zdi se, da mu je tuja vsaktera velikodušna hrabrost.« — »Ta človek je bil morilec vsake kreposti,« pravi o njem prav ta gospa Rémusat, ki je bila zaljubljena vanj in ga je potem sovražila.⁶⁷

⁵⁹ Houssaye, 1815, II. 322.⁶⁰ Platon, Gostija.⁶¹ Mémoires, I. 88.⁶² Lévy, 339.⁶³ Lacour-Gayet, III. 61.⁶⁴ Rémusat, III. 61.⁶⁵ Antommarchi, I. 125.⁶⁶ Cr. de Clary, Trois mois à Paris, 83.⁶⁷ Rémusat, III. 383, I. 106.